४. भागीदारीची पुनर्रचना (Reconstitution of Pertnership)
भागीदाराची निवृत्ती (Retirement of Partner)

अभ्यास घटक

४.१ प्रस्तावना
४.२ नवीन प्रमाण
४.३ लाभाचे प्रमाण
४.४ खाती नोंदविण्याच्या पद्‌धती
४.५ राखीव निधी, संचित नफा किंवा तोटा
४.६ संपत्तीचे पुनर्मूल्यांकन आणि देयतेची पुर्ननिश्चिती
४.७ भांडवलाचे समायोजन
४.८ निवृत्त भागीदाराला द्यावयाची राशी

क्षमता विधाने Competency Statement

❑ *या प्रकरणाचा अभ्यास केल्यानंतर विद्यार्थी :*
- *भागीदारी व्यवसायातून निवृत्त होणाऱ्या भागीदाराचा संबंधीचा अर्थ समजतो.*
- *निवृत्त भागीदारीशी संबंधित असणाऱ्या विविध अनुपतांची गणना करता येईल.*
- *ख्यातीची हाताळणी करण्या संबंधीचे ज्ञान प्राप्त होईल. राखीव निधी, संचित नफा किंवा तोट्यासंबंधीचे होणारे परिणाम समजतो.*
- *संपत्तीचे पुनर्मूल्यांकन आणि देयतेची पुर्ननिश्चितीचे परिणाम संबंधीची माहिती होईल.*
- *निवृत्तीनंतर भागीदारीत असलेल्या भागीदारांच्या भांडवलाचे समायोजन करण्यासंबंधीची माहिती होईल.*
- *निवृत्त भागीदाराला द्यावयाच्या अंतिम राशी शोधनाच्या विविध पर्यायांची माहिती होईल.*

४.१ प्रस्तावना (Introduction) :

अस्तित्वात किंवा प्रचलित भागीदारी व्यवसायातून एखाद्या भागीदाराची व्यवसाय सोडून जाण्याची इच्छा असल्यास आणि उर्वरित भागीदारांनी व्यवसाय सुरू ठेवण्याचे ठरविल्यास त्याला 'भागीदाराची निवृत्ती' असे म्हणतात. एक प्रकारे ही भागीदारीची पुनर्रचना असते. नवीन भागीदारी व्यवसाय उर्वरित भागीदार सुरू ठेवतात आणि निवृत्त भागीदाराला त्याचे निवृत्तीचे वेळी त्याला द्यावयाची राशी शोधून काढणे आवश्यक असते. यासाठी निवृत्त भागीदाराच्या भांडवल व चालू खात्याची शिल्लक, नफातोट्यातील त्याचा वाटा, संपत्ती व देयतेचे पुनर्मूल्यांकन, संचित नफ्यातील वाटा, ख्याती इत्यादी, गोष्टींचा विचार करण्यात येतो. भागीदार व्यवसायातून निवृत्त होण्याची अनेक कारणे आहेत ती म्हणजे वृद्‌धापकाळामुळे, भागीदारामध्ये गैरसमज निर्माण झाला असेल, व्यवसायात तोटा होत असेल, भागीदाराची दुसरा नवीन व्यवसाय सुरू करण्याची इच्छा असेल इत्यादी.

भागीदार निवृत्त होऊ शकतो.

१. ऐच्छिक भागीदारी असल्यास उर्वरित भागीदारांना सूचना देऊन
२. भागीदारी करारनाम्याच्या अटीप्रमाणे
३. सर्व भागीदारांचे संमतीने.

४.२ नवीन प्रमाण (New ratio)

एखाद्या भागीदाराच्या निवृत्तीनंतर संस्थेतील उर्वरित भागीदार आपसात नफा–तोटा वाटून घेण्याचे जे प्रमाण ठरवितात त्यास नफा विभाजनाचे नवीन प्रमाण असे म्हणतात.

उदाहरण :

१. अ, ब आणि क भागीदारीत ४:२:१ या प्रमाणात नफा वाटून घेणारे भागीदार आहेत. जर भागीदारीतून 'ब' निवृत्त होत असेल तर नवीन नफ्याचे प्रमाण काय राहील?

उत्तर : अ आणि क भागीदारांचे नवीन नफा वाटपाचे प्रमाण ४:१ राहील हे नवीन प्रमाण ब चे नफ्याचे प्रमाण रद्द करून आगणित केलेले आहे.

२. क्ष, य आणि ज्ञ समान प्रमाणात नफातोटा वाटून घेतात. ज्ञ च्या निवृत्ती नंतर त्याचा हिस्सा क्ष आणि य यांनी ३:१ या प्रमाणात वाटून घ्यायचे ठरविल्यास नवीन नफातोटा विभाजनाचे प्रमाण काय राहील?

उत्तर : नफातोटा विभाजनाचे नवीन प्रमाण

जुने प्रमाण क्ष, य, ज्ञ = १:१:१

ज्ञ चा हिस्सा क्ष आणि य यांनी ३:१ प्रमाणात वाटून घेण्याचे ठरविल्यास

क्ष चे प्रमाण $= \frac{१}{३} \times \frac{३}{४} = \frac{३}{१२}$

य चे प्रमाण $= \frac{१}{३} \times \frac{१}{४} = \frac{१}{१२}$

क्ष चा हिस्सा $= \frac{१}{३} + \frac{३}{१२} = \frac{७}{१२}$

य चा हिस्सा $= \frac{१}{३} + \frac{१}{१२} = \frac{५}{१२}$

क्ष चे आणि य चे नवीन नफातोटा विभाजनाचे प्रमाण = ७:५

४.३ लाभाचे प्रमाण (Gain Ratio)

एका भागीदाराच्या निवृत्तीनंतर उर्वरित भागीदारांची नफ्यात जास्तीचा हिस्सा मिळावा अशी अपेक्षा असते. निवृत्त भागीदाराच्या नफ्याचा हिस्सा उर्वरित भागीदारांमध्ये वाटून देतात. याचा उपयोग साधारणतः निवृत्त भागीदाराच्या हिश्याच्या ख्यातीची निर्मिती किंवा उभारणी केली असल्यास तिचे अपलेखन करण्यासाठी करतात.

लाभाचे प्रमाण = नवीन प्रमाण – जुने प्रमाण

उदाहरण १

अ, ब आणि क नफातोटा ४:३: २ प्रमाणात विभागून घेणारे भागीदार आहेत. ब च्या निवृत्तीनंतर अ आणि क ने नफातोटा समान प्रमाणात विभागून घेण्याचे ठरविले. लाभाचे प्रमाण काय राहील?

उत्तर लाभाचे प्रमाण = नवीन प्रमाण – जुने प्रमाण

'अ' चे प्रमाण $= \frac{१}{२} - \frac{४}{९} = \frac{१}{१८}$

क चे प्रमाण $= \frac{१}{२} - \frac{२}{९} = \frac{५}{१८}$

अ आणि क चे लाभाचे प्रमाण : १:५

उदाहरण २

क्ष, य आणि ज्ञ नफातोटा ४:३:२ प्रमाणात विभागून घेणारे भागीदार आहेत. ज्ञ च्या निवृत्तीनंतर क्ष आणि य ने नफातोटा ३:२ प्रमाणात विभागून घेण्याचे ठरविले. लाभाच्या प्रमाणाचे आगणन करा.

क्ष चे प्रमाण $= \frac{३}{५} - \frac{४}{९} = \frac{७}{४५}$

'य' चे प्रमाण $= \frac{२}{५} - \frac{३}{९} = \frac{३}{४५}$

लाभाचे प्रमाण = ७ : ३

उदाहरण ३

P,Q, आणि R नफातोटा २ :२:१. प्रमाणात वाटून घेतात. Q निवृत्त झाल्यास नवीन प्रमाण काय राहील?

जुने प्रमाण = २:२:१

नवीन प्रमाण = २:१

P चे प्रमाण $= \frac{२}{३} - \frac{२}{५} = \frac{४}{१५}$

R चे प्रमाण $= \frac{१}{३} - \frac{१}{५} = \frac{२}{१५}$

लाभाचे प्रमाण = ४:२ = २:१

४.४ ख्याती नोंदविण्याच्या पद्धती

अ. क्र.	व्यवहार	रोजकीर्द नोंद
१.	पूर्ण मूल्याने ख्याती निर्माण करून व्यवसायातच ठेवणे	ख्याती खाते .... नावे सर्व भागीदारांच्या भांडवल खात्याला (पुनर्मूल्यांकन ख्याती जुन्या प्रमाणात सर्व भागीदारांना वाटून दिल्याबद्दल) **टिप :** या परिस्थितित संस्थेच्या नवीन ताळेबंदात पूर्ण मूल्याने संपत्ती बाजूला ख्यातीची राशी दिसेल.
२.	ख्याती खाते निर्माण करून अपलेखीत केली जात असेल तर	अ) ख्याती निर्माण करणे ख्याती खाते .... नावे सर्व भागीदारांच्या भांडवल खात्याला (जुन्या प्रमाणात सर्व भागीदारांना वाटून दिल्याबद्दल) ब) ख्याती अपलेखित केल्यास व्यवसाय चालू ठेवणाऱ्या भागीदारांचे भांडवल खाते .... नावे (नवीन लाभाच्या प्रमाणात) ख्याती खात्याला (ख्याती निर्माण करून व्यवसायात असणाऱ्या भागीदारांच्या खात्याला नावे टाकून अपलेखित केल्याबद्दल) **टिप :** या परिस्थितीत संस्थेच्या नवीन ताळेबंदात ख्याती दिसणार नाही.

३.	केवळ निवृत्त भागीदाराच्या हिश्याइतकीच ख्याती निर्माण करून व्यवसायात ठेवली जात असेल तर	ख्याती खाते नावे ....नावे निवृत्त भागीदाराच्या भांडवल खात्याला (निवृत्त भागीदाराच्या हिश्शाइतकी ख्याती त्यांच्या भांडवल खात्याला जमा केल्याबद्दल) **टिप :** या परिस्थितीत संस्थेच्या नवीन ताळेबंदात विस्तारित ख्याती दिसेल.
४.	केवळ निवृत्त भागीदाराच्या हिश्याइतकी ख्याती खाते निर्माण करून अपेलेखित केली जात असेल तर	अ) ख्याती खाते ....नावे निवृत्त भागीदाराच्या भांडवल खात्याला ब) व्यवसाय चालू ठेवणाऱ्या भागीदारांचे भांडवल खाते........... नावे ख्याती खात्याला (ख्याती खाते अपलेखित केल्याबद्दल) **टिप :** या परिस्थितीत संस्थेच्या ताळेबंदात ख्याती दिसणार नाही.
५.	जर ख्याती आधीपासूनच ताळेबंदात दिली असेल तर	ख्यातीच्या पुनर्मूल्यांकनाचा परिणाम नफा-तोटा समायोजन खात्यात दर्शविला जाईल किंवा भागीदारांच्या भांडवल खात्यात दर्शविला जाईल.

४.५ राखीव निधी, संचयीत नफा किंवा तोट्याची समायोजना –

ताळेबंदात देयता बाजूला असलेली संचिती, राखीव निधी, संचित नफा इ. संबंधीचा रकमा सर्व भागीदारांच्या भांडवल खात्याला त्यांच्या नफा विभाजनाच्या प्रमाणात जमा केल्या जातात.

या संपूर्ण बाबी भागीदारांत झालेल्या करारावर अवलूंबन असतात. यासाठी खाली नोंद केली जाते :

सामान्य संचिती खाते ....नावे

राखीव निधी खाते ....नावे

नफा तोटा खाते ....नावे

सर्व भागीदारांच्या भांडवल / चालू खात्याला

(संचित नफा हा निवृत्त भागीदारासह सर्व भागीदारांच्या भांडवल खात्याला जमा केल्याबद्दल)

निवृत्तीच्या वेळी ताळेबंदाच्या संपत्ती बाजूला संचित तोटा दिसत असेल तर तो सर्व भागीदारांच्या भांडवल खात्याला त्यांच्या जुन्या प्रमाणात नावे केला जातो.

त्यावेळी खालील नोंद केली जाईल :

सर्व भागीदारांचे भांडवल / चालू खाते ....नावे

नफा तोटा खात्याला

(संचित तोटा सर्व भागीदारांच्या भांडवल / चालू खात्याला नावे टाकल्याबद्दल)

४.६ संपत्तीचे पुनर्मूल्यांकन आणि देयतेची पुनर्निश्चिती.

जेव्हा भागीदार व्यवसायातून निवृत्त होतो तेव्हा संपत्तीच्या वाढीव मूल्यात किंवा देयतेच्या कमी झालेल्या मूल्यात त्याला हिस्सा प्राप्त करण्याचा अधिकार मिळतो. तो कुठल्याही संपत्तीच्या कमी झालेल्या मूल्यात किंवा देयतेच्या वाढीव मूल्यात हिस्सा प्राप्त करण्यास पात्र असतो. याचा परिणाम दर्शविण्यासाठी पुनर्मूल्यांकन खाते / नफातोटा समायोजन खाते तयार करण्यात येते.

या खात्याच्या नावे बाजूला संपत्तीच्या मूल्यात झालेली घट आणि देयतेचे वाढलेले मूल्य दर्शवितात तर जमा बाजूला संपत्तीच्या मूल्यात झालेली वाढ आणि देयतेच्या मूल्यात झालेली घट दर्शवितात.

टिप (Note) : मागच्या प्रकरणामध्यें (भागीदाराचा प्रवेश) नफा तोटा समायोजन खात्याच्या / पुनर्मूल्यांकन खात्याचा नमुना (प्रारूप) दिलेला आहे. तो पाहावा.

४.७ भांडवलाचे समायोजन :

भागीदाराच्या निवृत्तीनंतर भागीदारीत शिल्लक असणारे भागीदार हे त्यांचे भांडवल त्यांच्या नफातोटा विभाजनाच्या प्रमाणात पुनर्ररचना करण्याचे ठरवू शकतात. याकरिता :

१) संस्थेचे एकूण भांडवल नवीन नफातोटा विभाजनाच्या प्रमाणात विभागण्यात येईल.

२) नवीन भांडवलाची सद्यस्थितीत असणाऱ्या भांडवलाशी तुलना करणे.

३) व्यक्तीगत भांडवल खात्यात अधिक्य किंवा तूट शोधणे.

४) असे अधिकचे भांडवल व्यवसायातून काढून घेतले जाते किंवा चालू खात्याला किंवा कर्ज खात्याला स्थानांतरित केले जाते. आणि तूट असल्यास व्यवसायात आणले जाते किंवा भागीदाराच्या चालू खात्याला किंवा कर्ज स्थानांतरित केले जाते.

अनु. क्र.	व्यवहार	रोजकीर्द नोंदी
१.	अतिरिक्त राशी व्यवसाय चालू ठेवणाऱ्या भागीदारांना दिल्यास	व्यवसाय चालू ठेवणाऱ्या भागीदारांचे भांडवल खाते .... नावे रोख / बँक खात्याला (अतिरिक्त राशी भागीदारांना दिल्याबद्दल)
२.	अतिरिक्त राशी भागीदारांच्या चालू खात्याला स्थानांतरित केल्यास	भागीदारांचे भांडवल खाते...................................... नावे भागीदारांच्या चालू खात्याला (अतिरिक्त राशी चालू खात्याला स्थानांतरित केल्याबद्दल)
३.	कमी पडलेली राशी व्यवसाय चालू ठेवणाऱ्या भागीदारांनी आणल्यास	रोख / बँक खाते .... नावे भागीदारांच्या भांडवल खात्याला (भागीदारांनी कमी पडलेली राशी आणल्याबद्दल)
४	जर अतिरिक्त राशी (तूट) भागीदारांच्या कर्ज खात्याला किंवा चालू खात्याला स्थानांतरित केल्यास	भागीदारांचे चालू खाते / कर्ज खाते .... नावे भागीदारांच्या भांडवल खात्याला (तूट भागीदारांच्या चालू / कर्ज खात्याला स्थानांतरित केल्याबद्दल)

निवृत्त भागीदाराची निवृत्तीच्या तारखेपर्यंतच्या लाभातील हिश्श्याची निश्चिती.

जर भागीदार खाते बंद होण्याची तारीख सोडून अन्य कोणत्याही तारखेला निवृत्त होत असेल तर त्याला लाभात निवृत्तीच्या तारखेपर्यंत हिस्सा घेण्याचा अधिकार आहे.

त्याला मिळणारा हिस्सा मागील वर्षाच्या नफ्याच्या किंवा नफ्याच्या आधारे काढतात तसेच संस्थेच्या त्या वर्षाच्या संबंधित कालावधितील नफ्याची गणना करून (अर्थात जेव्हां दिलेल्या ताळेबंदाची तारीख आणि भागीदार निवृत्तीची तारीख ही भिन्न असल्यास) त्या आधारे निवृत्त भागीदाराच्या हिश्याच्या नफ्याची निश्चिती करता येईल.

नफा किंवा तोटा स्थानांतरित करण्यासाठी संस्थेच्या पुस्तकात खालीलप्रमाणे नोंदवितात

निवृत्त भागीदाराच्या भांडवल / चालू खात्याला नफा स्थानांतरित केल्यास –

नफा / तोटा निलंबित खाते .... नावे

निवृत्त भागीदाराच्या भांडवल/ चालू खात्याला

तोटा स्थानांतरित केल्यास

निवृत्त भागीदाराचे भांडवल / चालू खाते................................. नावे

नफातोटा निलंबित खात्याला

४.८ निवृत्त भागीदाराला द्यावयाची राशी – (अंतिम शोधन)

अनु. क्र.	व्यवहार	रोजकीर्द नोंदी
१.	एकरकमी रकमेने निवृत्त भागीदाराला द्यावयाची राशी एकाच वेळी दिली जाते तेव्हां	निवृत्त भागीदाराचे भांडवल खाते ....नावे रोख / बँक खात्याला (निवृत्त भागीदाराला अंतिम शोधन केल्याबद्दल)
२. (अ)	हप्त्याने – निवृत्त भागीदाराला द्यावयाची राशी हप्त्या हप्त्याने शोधन केल्यास शिल्लक राशी भागीदाराच्या कर्ज खात्याला स्थानांतरित केली जाते. द्यावयाची राशी कर्ज खात्याला स्थानांतरित केल्यास	 निवृत्त भागीदाराचे भांडवल खाते ....नावे निवृत्त भागीदाराच्या कर्ज खात्याला (द्यावयाची राशी कर्ज खात्याला स्थानांतरित केल्याबद्दल)
(ब)	कर्ज खात्यावर व्याजाची राशी देय झाल्यास	व्याज खाते ....नावे. निवृत्त भागीदाराच्या कर्ज खात्याला (हप्त्यावरील व्याज देय झाल्याबद्दल)
२. (क)	व्याजाची राशी रोख दिल्याबद्दल	निवृत्त भागीदाराचे कर्ज खाते ....नावे रोख / बँक खात्याला (व्याजाची राशी रोख दिल्याबद्दल)
३.	जर निवृत्त भागीदाराला द्यावयाची पूर्ण राशी कर्ज खात्याला स्थानांतरित केल्यास	निवृत्त भागीदाराचे भांडवल खाते ....नावे निवृत्त भागीदाराच्या कर्ज खात्याला (देय पूर्ण राशी कर्ज खात्याला स्थानांतरित केल्याबद्दल)
४.	निवृत्त भागीदाराला द्यावयाच्या पूर्ण राशीपैकी काही राशी रोख आणि काही राशी कर्ज खात्याला स्थानांतरित केल्यास	निवृत्त भागीदाराचे भांडवल खाते ....नावे रोख/ बँक खात्याला निवृत्त भागीदाराच्या कर्ज खात्याला (पूर्ण देय राशीपैकी काही राशी रोख देऊन काही राशी कर्ज खात्याला स्थानांतरित केल्याबद्दल)

उदाहरणे

१. राजा, राणी आणि प्रधान हे भागीदार असून ते ५:३:२ या प्रमाणात नफातोटा वाटून घेतात. त्यांचा ३१ मार्च २०१९ रोजी ताळेबंद खालील प्रमाणे होता.

ताळेबंद ३१ मार्च २०१९ रोजीचा

देयता	रक्कम (₹)	संपत्ती	रक्कम (₹)
धनको	११,२००	रोख	७,६००
अधिकोष अधिविकर्ष	९,७००	ऋणको	१८,०००
राखीव निधी	१५,०००	मालसाठा	१७,५००
भांडवल :		संयंत्र	३०,०००
राजा	४२,०००	जमीन	७०,०००
राणी	३७,०००	उपस्कर	५,०००
प्रधान	३३,२००		
	१,४८,१००		१,४८,१००

१ एप्रिल २०१९ रोजी प्रधान खालील अटींवर निवृत्त झाला.

१. संस्थेच्या ख्यातीचे मूल्य ₹ २०,००० लावावे.

२. मालसाठ्याचे मूल्य १० % आणि उपस्कराचे ५% ने कमी करावे तसेच संयंत्राचे मूल्य ₹ २६,७०० लावावे.

३ ऋणकोवर ५% प्रमाणे बुडीत व संशयित कर्ज निधी निर्माण करा.

४. धनकोंमधून ₹ २०० अपलेखित करा.

५. प्रधानाला द्यावयाच्या राशीपैकी ₹ ५००० रोख आणि उर्वरित राशी त्याच्या कर्ज खात्याला स्थानांतरित करा.

तयार करा : अ) नफातोटा समयोजन खाते ब) भागीदाराचे भांडवल खाते क) संस्थेचा नवीन ताळेबंद

उत्तर :

भागीदारी संस्थेच्या पुस्तकात

नावे **नफातोटा समायोजन खाते** **जमा**

तपशील	रक्कम (₹)	तपशील		रक्कम (₹)
मालसाठा खाते	१,७५०	धनको खाते		२००
उपस्कर खाते	२५०	शुद्ध तोटा (भांडवल खात्याला स्थानांतरित)		
बुडीत व संशयित कर्ज निधी	९००	राजा	३,०००	
संयंत्र खाते	३,३००	राणी	१,८००	
		प्रधान	१,२००	६,०००
	६,२००			६,२००

नावे **भागीदाराचे भांडवल खाते** **जमा**

तपशील	राजा (₹)	राणी (₹)	प्रधान (₹)	तपशील	राजा (₹)	राणी (₹)	प्रधान (₹)
नफातोटा समायोजन खाते (तोटा)	३,०००	१,८००	१,२००	शिल्लक पुआ	४२,०००	३७,०००	३३,२००
रोख खाते			५,०००	राखीव निधी	७,५००	४,५००	३,०००
प्रधानाचे कर्ज खाते			३४,०००	ख्याती खाते	१०,०००	६,०००	४,०००
शिल्लक पु/ने	५६,५००	४५,७००					
	५९,५००	४७,५००	४०,२००		५९,५००	४७,५००	४०,२००

ताळेबंद १ एप्रिल २०१९ रोजीचा

देयता	रक्कम ₹	रक्कम ₹	संपत्ती	रक्कम ₹	रक्कम ₹
धनको	११,२००		रोख		२,६००
(–) अपलेखन	२००	११,०००	ऋणको	१८,०००	
अधिकोष अधिविकर्ष		९,७००	(–) बुडीत कर्ज निधी	९००	१७,१००
भागीदारांचे भांडवल खाते			मालसाठा	१७,५००	
राजा		५६,५००	(–) घट	१,७५०	१५,७५०
राणी		४५,७००	संयंत्र	३०,०००	
प्रधानाचे कर्ज खाते		३४,०००	(–) घसारा	३,३००	२६,७००
			जमीन		७०,०००
			उपस्कर	५०००	
			(–) घसारा	२५०	४,७५०
			ख्याती		२०,०००
		१,५६,९००			१,५६,९००

२. **नाना, नानी आणि सोनी यांचा ताळेबंद खालीलप्रमाणे आहे. ते भांडवलाच्या प्रमाणात नफातोटा विभागतात.**

ताळेबंद ३१ मार्च २०१९ रोजीचा

देयता	रक्कम (₹)	संपत्ती		रक्कम (₹)
भांडवल नाना	५०,०००	यंत्रसामग्री		२०,०००
नानी	२०,०००	इमारत		५५,०००
सोनी	३०,०००	स्कंध		१२,०००
धनको	१०,०००	ऋणको	१२,०००	
देय विपत्र	५,०००	(–) संशयित कर्ज निधी	१,०००	११,०००
		रोख		१७,०००
	१,१५,०००			१,१५,०००

सोनी व्यवसायातून १ एप्रिल २०१९ रोजी खालील अटींवर निवृत्त होते.

१. स्कंधाचे पुस्तकमूल्याच्या ९२% मूल्यांकन ठेवावे.

२. ऋणकोवर १०% दराने संशयित कर्जनिधीची तरतूद करा.

३. जमीन आणि इमारतीचे मूल्य २०% ने वाढवावे.

४ संस्थेच्या ख्यातीचे मूल्य ₹ १२,०००. निश्चित करावे. सोनीच्या हिश्श्याची ख्याती उरलेले व्यवसाय चालविणारे भागीदार त्यांच्या लाभाच्या प्रमाणात समायोजित करून घेतात.

५. नवीन संस्थेचे भांडवल ₹ १,६०,००० निश्चित करण्यात आले. नाना आणि नानी यांच्या नवीन ३:१ लाभाच्या प्रमाणात रोख रकमेचा फरक समायोजित करा.

तयार करा – नफातोटा समायोजन खाते, भागीदारांचे भांडवल खाते आणि सोनीच्या निवृत्तीनंतरचा संस्थेचा ताळेबंद तयार करा.

उत्तर

नफातोटा समायोजन खाते

तपशील	रक्कम (₹)	तपशील	रक्कम (₹)
स्कंध	९६०	जमीन आणि इमारत	११,०००
संशयित कर्ज निधी	२००		
शुद्ध नफा (स्थानांतरित):			
नानांचे भांडवल खाते	४,९२०		
नानीचे भांडवल खाते	१,९६८		
सोनीचे भांडवल खाते	२,९५२		
	११,०००		११,०००

नावे **भागीदारांचे भांडवल खाते** जमा

तपशील	नाना (₹)	नानी (₹)	सोनी (₹)	तपशील	नाना (₹)	नानी (₹)	सोनी (₹)
ख्याती खाते	३,०००	६००		शिल्लक पु /आ	५०,०००	२०,०००	३०,०००
(५:१ प्रमाण)				ख्याती खाते			३,६००
रोख खाते			३६,५५२	नफातोटा समायोजन खाते	४,९२०	१,९६८	२,९५२
शिल्लक पु / ने	१,२०,०००	४०,०००		रोख खाते	६८,०८०	१८,६३२	
	१,२३,०००	४०,६००	३६,५५२		१,२३,०००	४०,६००	३६,५५२

नवीन संस्थेचा ताळेबंद १ एप्रिल २०१९ रोजीचा

देयता	रक्कम ₹	रक्कम ₹	संपत्ती	रक्कम ₹	रक्कम ₹
धनको		१०,०००	यंत्रसामग्री		२०,०००
देय विपत्र		५,०००	इमारत	५५,०००	
भांडवल :			(+) अधिमूल्यन (वाढ)	११,०००	६६,०००
नाना		१,२०,०००	स्कंध	१२,०००	
नानी		४०,०००	(−) घट	९६०	११,०४०
			ऋणको	१२,०००	
			(−) संशयित कर्ज निधी	१,२००	१०,८००
			रोख		६७,१६०
		१,७५,०००			१,७५,०००

टिप १) ख्याती – १२,००० × सोनीचे प्रमाण $\frac{३}{१०}$ = ₹ ३,६००

२) ख्यातीचे अपलेखन .... नाना = ३,६०० × $\frac{५}{६}$ = ₹ ३,०००

नानी = ३,६०० × $\frac{१}{६}$ = ₹ ६००

३) लाभाचे प्रमाण = नवीन प्रमाण – जुने प्रमाण

नाना = $\frac{३}{४} - \frac{५}{१०} = \frac{३० - २०}{४०} = \frac{१०}{४०}$

नानी = $\frac{१}{४} - \frac{२}{१०} = \frac{१०-८}{४०} = \frac{२}{४०}$

लाभाचे प्रमाण = १०:२ = ५:१

३. **श्याम ट्रेडर्स पुणे यांचा ताळेबंद खालीलप्रमाणे आहे. भागीदार नफातोटा ५:२:३ प्रमाणात विभागतात.**

ताळेबंद ३१/३/२०१९ रोजीचा

देयता	रक्कम ₹	संपत्ती		रक्कम ₹
भांडवल खाते :		यंत्र व संयत्र		३२,०००
रंभा	३६,०००	इमारत		४०,०००
मेनका	३२,०००	स्कंध		२०,४००
उर्वशी	१७,६००	ऋणको	१६,८००	
धनको	२०,०००	(–) संशयित कर्ज निधी	८००	१६,०००
देयविपत्र	१,२००	बँक		१२,४००
राखीव निधी	१४,०००			
	१,२०,८००			१,२०,८००

१ एप्रिल २०१९ ला मेनका व्यवसायातून खालील अटींवर निवृत्त झाली.

१. संपत्तीचे पुनर्मूल्यांकन खालील प्रमाणे केले होते.

अ) स्कंध ₹ २८,००० ब) इमारतीचे मूल्य १०% वाढवावे.

क) ऋणकोवर ₹ १,००० संशयित कर्जनिधीची तरतूद करावी.

ड) यंत्र आणि संयत्रावर १०% दराने घसारा आकारा.

२. निवृत्त होणाऱ्या भागीदाराच्या हिश्श्याच्या ख्यातीचे मूल्य ₹ ८,००० लावावे आणि उरलेल्या भागीदारांनी असे ठरविले की ख्यातीचे अपलेखन त्यांच्या नवीन लाभ विभाजनाच्या प्रमाणात करावे, लाभ विभाजनाचे नवीन प्रमाण ५:३ आहे.

३. मेनकास निवृत्तीच्या वेळी द्यावयाची राशी तिच्या कर्ज खात्याला स्थानांतरित करावी.

तयार करा – अ) नफातोटा समायोजन खाते ब) भागीदाराचे भांडवल खाते क) नवीन संस्थेचा ताळेबंद

उत्तर :

श्याम ट्रेडर्स पुणे यांचे पुस्तकात

नावे **नफातोटा समायोजन खाते** **जमा**

तपशील		रक्कम ₹	तपशील	रक्कम ₹
संशयित कर्ज निधी खाते		२००	स्कंध खाते	७,६००
यंत्र व संयत्र खाते		३,२००	इमारत खाते	४,०००
नफा [भांडवल खात्याला वर्ग]				
रंभा	४,१००			
मेनका	१,६४०			
उर्वशी	२,४६०	८,२००		
		११,६००		११,६००

उत्तर :

नावे **भागीदाराचे भांडवल खाते** जमा

तपशील	रंभा (₹)	मेनका (₹)	उर्वशी (₹)	तपशील	रंभा (₹)	मेनका (₹)	उर्वशी (₹)
ख्याती खाते	५,०००		३,०००	शिल्लक पु/आ	३६,०००	३२,०००	१७,६००
कर्जखाते		४४,४४०		ख्याती खाते		८,०००	
शिल्लक पु / नि	४२,१००		२१,२६०	राखीव निधी	७,०००	२,८००	४,२००
				नफातोटा समायोजन खाते	४,१००	१,६४०	२,४६०
	४७,१००	४४,४४०	२४,२६०		४७,१००	४४,४४०	२४,२६०

ताळेबंद १ एप्रिल २०१९ रोजीचा

देयता	रक्कम ₹	रक्कम ₹	संपत्ती	रक्कम ₹	रक्कम ₹
धनको		२०,०००	स्कंध	२०,४००	
देय विपत्र		१,२००	(+) वाढ	७,६००	२८,०००
भांडवल खाते			इमारत	४०,०००	
रंभा	४२,१००		(+) वाढ	४,०००	४४,०००
मेनका	२१,२६०	६३,३६०	ऋणको	१६,८००	
मेनकाचे कर्ज खाते		४४,४४०	(−) सं. क. नि.	१,०००	१५,८००
			संयत्र व यंत्रसामग्री	३२,०००	
			(−) घसारा	३,२००	२८,८००
			बँक		१२,४००
		१,२९,०००			१,२९,०००

४. **काळे, गोरे आणि पांढरे ३:३:२ प्रमाणात नफातोटा वाटून घेणारे भागीदार आहेत. त्यांचा ३१ मार्च २०१८ रोजीचा ताळेबंद खालील प्रमाणे**

ताळेबंद ३१ मार्च २०१८ रोजीचा

देयता	रक्कम ₹	संपत्ती	रक्कम ₹
भांडवल		इमारत	१०,०००
काळे	११,०००	संयत्र व यंत्रसामग्री	१०,७००
गोरे	१५,०००	पशुधन	१०,०००
पांढरे	८,०००	ऋणको	५,०००
धनको	८,९००	स्कंध	६,६००
देय विपत्र	२,०००	रोख	६,६००
राखीव निधी	४,०००		
	४८,९००		४८,९००

१ एप्रिल २०१८ ला पांढरे संस्थेतून खालील अटीवर निवृत्त झाले.

१. संपत्तीचे पुनर्मूल्यांकन पुढील प्रमाणे :

अ) स्कंध ₹ ६,३००, संयत्र व यंत्रसामग्री ₹ १०,००० पशुधन ₹ १०,२००

२. संस्थेच्या ख्यातीचे मूल्य ₹ ४,००० मानून त्यातील फक्त पांढरे यांच्या हिश्श्याने संस्थेच्या पुस्तकात ख्याती खाते उघडावे आणि ताबडतोब अपलेखित करावे.

३. ऋणकोवर १०% संशयित कर्जनिधीची तरतूद करावी.

४. धनको मधून ₹ १०० अपलेखित करावयाचे आहे.

५. निवृत्तीनंतर पांढरेला द्यावयाची राशी त्याच्या कर्ज खात्याला स्थानांतरित करावयाची आहे.

तयार करा :

१) नफातोटा समयोजन खाते   २) भागीदारीचे भांडवल खाते   ३) नवीन संस्थेचा ताळेबंद

उत्तर :

संस्थेच्या पुस्तकात

नावे   नफातोटा समायोजन खाते   जमा

तपशील	रक्कम (₹)	तपशील		रक्कम (₹)
संयत्र व यंत्रसामग्री खाते	७००	पशुधन खाते		२००
स्कंध खाते	३००	धनको		१००
संशयित कर्ज निधी खाते	५००	भांडवल खाते (तोटा) :		
		काळे	४५०	
		गोरे	४५०	
		पांढरे	३००	१,२००
	१,५००			१,५००

उत्तर :

नावे   भागीदाराचे भांडवल खाते   जमा

तपशील	काळे (₹)	गोरे (₹)	पांढरे (₹)	तपशील	काळे (₹)	गोरे (₹)	पांढरे (₹)
ख्याती	५००	५००		शिल्लक पु / आ	११,०००	१५,०००	८,०००
नफातोटा				राखीव निधी	१,५००	१,५००	१,०००
समायोजन खाते	४५०	४५०	३००	ख्याती			१,०००
कर्ज खाते			९,७००				
शिल्लक पु / नि	११,५५०	१५,५५०					
	१२,५००	१६,५००	१०,०००		१२,५००	१६,५००	१०,०००

ताळेबंद १ एप्रिल २०१८ रोजीचा

देयता	रक्कम ₹	रक्कम ₹	संपत्ती	रक्कम ₹	रक्कम ₹
भांडवल :			इमारत		१०,०००
काळे	११,५५०	२७,१००	संयत्र व यंत्रसामग्री	१०,७००	
गोरे	१५,५५०		(-) घसारा	७००	१०,०००
पांढरेचे कर्ज खाते		९,७००	पशुधन (Live stock)	१०,०००	
धनको	८,९००		(+) वाढ	२००	१०,२००
(-) अपलेखन	१००	८,८००	ऋणको	५,०००	
देयविपत्र		२,०००	(-) संशयित कर्ज निधी	५००	४,५००
			स्कंध	६,६००	
			(-) घट	३००	६,३००
			रोख		६,६००
		४७,६००			४७,६००

५. **खालील ताळेबंद वैशाली, माधुरी आणि मानसी यांचा असून त्या समान प्रमाणात नफातोटा विभागून घेणाऱ्या भागीदार आहेत.**

ताळेबंद ३१ मार्च २०१९ रोजीचा

देयता	रक्कम ₹	संपत्ती		रक्कम ₹
धनको	१०,५००	रोख		१९,५००
अधिकोष अधिविकर्ष	५,०००	ऋणको	१६,०००	
राखीव निधी	१२,०००	(-) संशयित कर्ज निधी	२,०००	१४,०००
भांडवल :		उपस्कर		१५,०००
वैशाली	२८,७००	सयंत्र		४०,०००
माधुरी	३१,८००	मोटार गाडी		२५,०००
मानसी	३०,०००	नफातोटा खाते		४,५००
	१,१८,०००			१,१८,०००

१ एप्रिल २०१९ रोजी वैशाली व्यवसायातून खालील अटींवर निवृत्त झाली.

१. उपस्कराचे पुनर्मूल्यांकन ₹ १४,०००, संयत्र ₹ ३८,००० आणि मोटारगाडी ₹ २३,००० करण्यात आले.

२. ऋणकोवर ५% दराने संशयित कर्जनिधीची तरतूद करावी.

३. संस्थेच्या ख्यातीचे मूल्य ₹ १५,००० मानून त्यातील फक्त वैशालीच्या हिश्श्याने संस्थेच्या पुस्तकात ख्याती खाते उघडावे.

४. वैशालीला द्यावयाच्या राशीपैकी ₹ १०,००० रोख देऊन शिल्लक राशी तिच्या कर्ज खात्याला स्थानांतरित करावी.

तयार करा :

१) नफातोटा समायोजन खाते

२) भागीदाराचे भांडवल खाते

३) नवीन संस्थेचा ताळेबंद

उत्तर :

संस्थेच्या पुस्तकात

नावे **नफातोटा समायोजन खाते** जमा

तपशील	रक्कम (₹)	तपशील		रक्कम (₹)
उपस्कर खाते	१,०००	संशयित कर्ज निधी		१,२००
संयत्र खाते	२,०००	भांडवल खाते :		३,०००
मोटार गाडी खाते	१,२००	वैशाली	१,०००	
		माधुरी	१,०००	
		मानसी	१,०००	
	४,२००			४,२००

उत्तर :

नावे **भागीदाराचे भांडवल खाते** जमा

तपशील	वैशाली (₹)	माधुरी (₹)	मानसी (₹)	तपशील	वैशाली (₹)	माधुरी (₹)	मानसी (₹)
नफातोटा समायोजन खाते	१,०००	१,०००	१,०००	शिल्लक पु/आ	२८,७००	३१,८००	३०,०००
नफातोटा खाते	१,५००	१,५००	१,५००	राखीव निधी	४,०००	४,०००	४,०००
रोख खाते	१०,०००			ख्याती खाते	५,०००		
कर्ज खाते	२५,२००						
शिल्लक पु/ने		३३,३००	३१,५००				
	३७,७००	३५,८००	३४,०००		३७,७००	३५,८००	३४,०००

ताळेबंद १ एप्रिल २०१९ रोजीचा

देयता	रक्कम (₹)	रक्कम (₹)	संपत्ती	रक्कम (₹)	रक्कम (₹)
धनको		१०,५००	रोख		९,५००
अधिकोष अधिविकर्ष		५,०००	ऋणको	१६,०००	
वैशालीचे कर्ज खाते		२५,२००	(–) सं.क.नि.	८००	१५,२००
भांडवल खाते :			उपस्कर	१५,०००	
माधुरी		३३,३००	(–) घसारा	१,०००	१४,०००
मानसी		३१,५००	सयंत्र	४०,०००	
			(–) घसारा	२,०००	३८,०००
			मोटार गाडी	२५,०००	
			(–) घसारा	१,२००	२३,८००
			ख्याती		५,०००
		१,०५,५००			१,०५,५००

६. **समान प्रमाणात नफातोटा विभागून घेणारे अनिल, सुनील आणि सुरेश यांचा ताळेबंद खालील प्रमाणे आहे.**

ताळेबंद ३१ मार्च २०१९ रोजीचा

देयता	रक्कम (₹)	संपत्ती		रक्कम (₹)
धनको	२०,३००	बँक		८,४००
देय विपत्र	१०,६००	ऋणको	१८,०००	
राखीव निधी	१३,५००	(–) सं.क.नि.	९,००	१७,१००
भांडवल खाते :		संगणक		१७,५००
अनिल	४३,६००	जमीन व इमारत		७०,०००
सुनील	३५,०००	संयत्र		१०,०००
सुरेश	३२,०००	उपस्कर		२०,०००
		ख्याती		१२,०००
	१,५५,०००			१,५५,०००

१ एप्रिल २०१९ रोजी सुरेश खालील अटींवर व्यवसायातून निवृत्त झाला.

१. जमीन व इमारतीचे मूल्य १०% ने वाढवावे आणि संगणकाचे मूल्य ₹ १,९०० ने कमी करावे.

२. संपूर्ण ऋणको शोध्य असून यापुढे संशयित कर्जनिधीची गरज नाही.

३. सयंत्राचे पुनर्मूल्यांकन ₹ ९,४०० करावे.

४. संस्थेच्या ख्यातीचे मूल्य ₹ १६,५०० निश्चित करावे.

५. उपस्कर ₹२१,८०० ला विकले आणि सुरेशला द्यावयाच्या राशीपैकी ₹ १५,००० RTGS ने देऊन शिल्लक राशी त्याच्या कर्ज खात्याला स्थानांतरित करावी.

तयार करा :

१) नफातोटा समायोजन करावे. **२) भागीदारीचे भांडवल खाते** **३) अनिल आणि सुनील यांचा ताळेबंद.**

उदाहरण :

संस्थेच्या पुस्तकात

नावे **नफातोटा समायोजन खाते** **जमा**

तपशील		रक्कम (₹)	तपशील	रक्कम (₹)
संगणक खाते		१,९००	जमीन व इमारत खाते	७,०००
संयत्र खाते		६००	संशयित कर्जनिधी खाते	९००
भांडवल खाते (नफा) :			उपस्कर खाते	१,८००
अनिल	२,४००			
सुनील	२,४००			
सुरेश	२,४००	७,२००		
		९,७००		९,७००

नावे	भागीदाराचे भांडवल खाते						जमा
तपशील	अनिल (₹)	सुनील (₹)	सुरेश (₹)	तपशील	अनिल (₹)	सुनील (₹)	सुरेश (₹)
बँक खाते			१५,०००	शिल्लक पु / आ	४३,६००	३५,०००	३२,०००
सुरेशचे कर्ज खाते			२५,४००	राखीव निधी	४,५००	४,५००	४,५००
शिल्लक पु / ने	५२,०००	४३,४००		ख्याती खाते	१,५००	१,५००	१,५००
				नफातोटा समायोजन खाते (नफा)	२,४००	२,४००	२,४००
	५२,०००	४३,४००	४०,४००		५२,०००	४३,४००	४०,४००

अनिल आणि सुनील यांचा ताळेबंद १ एप्रिल २०१९ रोजीचा

देयता	रक्कम (₹)	रक्कम (₹)	संपत्ती	रक्कम (₹)	रक्कम (₹)
धनको		२०,३००	बँक शिल्लक		१५,२००
देय विपत्रे		१०,६००	ऋणको		१८,०००
सुरेशचे कर्ज खाते		२५,४००	संगणक	१७,५००	
भांडवल :			(–) घसारा	१,९००	१५,६००
अनिल		५२,०००	जमीन व इमारत	७०,०००	
सुनील		४३,४००	(+) वाढ	७,०००	७७,०००
			संयत्र	१०,०००	
			(–) घसारा	६००	९,४००
			ख्याती		१६,५००
		१,५१,७००			१,५१,७००

७. खालील ताळेबंद जया, माया आणि ममता यांचा असून त्या अनुक्रमे $\frac{३}{८} : \frac{३}{८} : \frac{२}{८}$ या प्रमाणात नफातोटा विभागून घेणाऱ्या भागीदार आहेत.

ताळेबंद ३१ मार्च २०१९ रोजीचा

देयता	रक्कम (₹)	संपत्ती	रक्कम (₹)
धनको	३४,४००	बँक शिल्लक	२१,६००
देय विपत्रे	९,२००	संयत्र व यंत्रसामग्री	३४,८००
भांडवल खाते :		ऋणको	५०,०००
जया	४८,०००	पशुधन (Live Stock)	२५,२००
माया	५२,०००	उपकरणे	१६,०००
ममता	३६,०००	गुंतवणूक	४८,०००
राखीव निधी	१६,०००		
	१,९५,६००		१,९५,६००

१ एप्रिल २०१९ रोजी संस्थेतून ममता खालील अटीवर निवृत्त झाली.

१. संपत्तीचे पुनर्मूल्यांकन खालील प्रमाणे :

पशुधन ₹ २४,०००; संयत्र व यंत्रसामग्री ₹ ३२,०००, उपकरणे ₹ १६,८००

२. ₹ ४०० चे धनको यापुढे देयता राहणार नाही म्हणून ते समायोजित करावे.

३. आपले ग्राहक मिस्टर राम यांच्याकडून येणे ₹ २,००० वसूल होण्याजोगे नाही.

४. ममताला द्यावयाची राशी तिला तिच्या कर्ज खात्याला स्थानांतरित करा.

नवीन संस्थेच्या पुस्तकात रोजकीर्द द्या.

नवीन संस्थेच्या पुस्तकात रोजकीर्द नोंदी

दिनांक	तपशील	खा. पा.	नावे रक्कम (₹)	जमा रक्कम (₹)
१ एप्रिल २०१९	राखीव निधी खाते ....नावे		१६,०००	
	जयाच्या भांडवल खात्याला			६,०००
	मायाच्या भांडवल खात्याला			६,०००
	ममताच्या भांडवल खात्याला			४,०००
	(राखीव निधी भांडवल खात्याला स्थानांतरित केल्याबद्दल)			
१ एप्रिल २०१९	पुनर्मूल्यांकन खाते ....नावे		६,०००	
	पशुधन खात्याला			१,२००
	संयत्र व यंत्रसामग्री खात्याला			२,८००
	संशयित कर्जनिधी खात्याला			२,०००
	(संपत्तीचे अवमूल्यन केल्याबद्दल आणि ऋणकोवर संशयित कर्जनिधी निर्माण केल्याबद्दल)			
१ एप्रिल २०१९	उपकरण खाते ....नावे		८००	
	धनको खाते		४००	
	पुनर्मूल्यांकन खात्याला			१,२००
	(संपत्तीचे अधिमूल्यन केल्याबद्दल व धनकोचे अपलेखन केल्याबद्दल)			
१ एप्रिल २०१९	जयाचे भांडवल खाते ....नावे		१,८००	
	मायाचे भांडवल खाते.......................................नावे		१,८००	
	ममताचे भांडवल खाते ....नावे		१,२००	
	नफातोटा पुनर्मूल्यांकन खात्याला			४,८००
	(पुनर्मूल्यांकनाचा तोटा स्थानांतरित केल्याबद्दल)			
१ एप्रिल २०१९	ममताचे भांडवल खाते ....नावे		३८,८००	
	ममताच्या कर्ज खात्याला			३८,८००
	(निवृत्तीच्या वेळी ममताला द्यावयाची राशी तिच्याकर्ज खात्याला स्थानांतरित केल्याबद्दल)			
	एकूण		६६,८००	६६,८००

स्पष्टीकरणात्मक टीपणे : – संपत्ती व देयतेच्या पुनर्मूल्यांकनावर नफातोटा

नावे **नफातोटा समायोजन खाते** जमा

तपशील	रक्कम (₹)	तपशील		रक्कम (₹)
पशुधन खाते	१,२००	उपकरण खाते		८००
संयत्र व यंत्रसामग्री खाते	२,८००	धनको खाते		४००
संशयित कर्ज खाते	२,०००	भांडवल खाते (तोटा) :		४,८००
		जया	१,८००	
		माया	१,८००	
		ममता	१,२००	
	६,०००			६,०००

नावे **भागीदाराचे भांडवल खाते** जमा

तपशील	जया (₹)	माया (₹)	ममता (₹)	तपशील	जया (₹)	माया (₹)	ममता (₹)
नफातोटा समायोजन खाते (तोटा)	१,८००	१,८००	१,२००	शिल्लक पु / आ	४८,०००	५२,०००	३६,०००
कर्ज खाते			३८,८००	राखीव निधी	६,०००	६,०००	४,०००
शिल्लक पु / ने	५२,२००	५६,२००					
	५४,०००	५८,०००	४०,०००		५४,०००	५८,०००	४०,०००
				शिल्लक पु / आ	५२,२००	५६,२००	----

स्वाध्याय : ४

वस्तुनिष्ठ प्रश्न (Objective Questions)

अ) खालील दिलेल्या पर्यायामधून योग्य उत्तर निवडा

१. भागीदाराच्या निवृत्तीचे वेळी पुनर्मूल्यांकनावर झालेला नफा किंवा तोटा .... विभागून घेतला जातो.
अ) उरलेले भागीदार ब) सर्व भागीदारांमध्ये क) फक्त निवृत्त भागीदार ड) वरीलपैकी काहीही नाही.

२. संपत्तीच्या मूल्यात घट होते तेव्हा नफातोटा समायोजन खाते .... केले जाते.
अ) नावे ब) जमा क) अधिक ड) यापैकी काहीही नाही

३. निवृत्त भागीदाराला द्यावयाची राशी रोख दिली नसल्यास त्याच्या भांडवल खात्याची शिल्लक .... खात्याला स्थानांतरित करतात.
अ) पुनर्मूल्यांकन ब) ताळेबंद क) व्यापार ड) भागीदाराचे भांडवल

४. लाभाचे प्रमाण =........... प्रमाण वजा जुने प्रमाण
अ) नवीन ब) समान क) भांडवल ड) त्यागाचे

५. नवीन प्रमाण = जुने प्रमाण अधिक (+) .... प्रमाण
अ) लाभाचे ब) भांडवलाचे क) त्यागाचे ड) चालू

६. आपटे, भाटे आणि चितळे $\frac{१}{३}$, $\frac{३}{१०}$ आणि $\frac{१}{५}$ प्रमाणात नफा विभागून घेणारे भागीदार आहेत. तर आपटे निवृत्त होत असेल तर नवीन प्रमाण .... राहील.

अ) ५:२ ब) ३:२ क) ५:३ ड) २:५

ब) पुढील विधानांसाठी एक शब्द / संज्ञा किंवा शब्द समूह द्या.

१. नफातोटा समायोजन खात्याची जमाबाकी
२. भागीदाराच्या निवृत्तीनंतर उरलेल्या भागीदारांना मिळणाऱ्या फायद्याचे प्रमाण
३. पुनर्मूल्यांकन खात्याची नावे बाकी
४. नवीन प्रमाणातून जुने प्रमाण वजा केल्यानंतर येणारे प्रमाण
५. संस्थेच्या अनेक वर्षाच्या प्रतिष्ठेमुळे प्राप्त झालेले मूल्य
६. पुनर्मूल्यांकन खात्याचा नफा किंवा तोटा भागीदाराच्या ज्या खात्याला स्थानांतरित केला जातो ते खाते

क) खालील विधाने बरोबर की चूक ते सकारण लिहा.

१. फायद्याचे प्रमाण म्हणजे जुने प्रमाण वजा नवे प्रमाण
२. निवृत्तीच्या तारखेपर्यंतचा निवृत्त भागीदाराचा लाभ नफातोटा निलंबन (Suspense) खात्याला नावे करतात.
३. भागीदाराच्या निवृत्तीच्या वेळी त्यागाचे प्रमाण गृहीत धरतात.
४. निवृत्त भागीदाराला व्यवसायातून बाहेर जाणारा भागीदार असेही म्हणतात.
५. भागीदाराच्या निवृत्तीमुळे, उर्वरीत भागीदार ख्यातीची राशी त्यांच्या नफा विभाजनाच्या प्रमाणात वाटून घेतात.
६. निवृत्त भागीदाराला राखीव निधी आणि संचित नफा वाटून दिला जात नाही.

ड) रिकाम्या जागी योग्य शब्द लिहून वाक्य पुन्हा लिहा.

१. नवीन प्रमाण (–) वजा ....= लाभाचे प्रमाण
२. निवृत्त भागीदाराच्या हिश्श्याची ख्याती उर्वरीत भागीदाराच्या भांडवल खात्याला ....टाकतात.
३. पुनर्मूल्यांकन खात्याला .... खाते असेही म्हणतात.
४. निवृत्त भागीदाराच्या चालू खात्याची शिल्लक .... खात्याला स्थानांतरित करतात.
५. भागीदाराच्या निवृत्ति नंतर उर्वरीत भागीदारांना मिळणाऱ्या हिश्श्याचे प्रमाण म्हणजे .... प्रमाण होय.

इ) एका वाक्यात उत्तरे द्या

१. निवृत्त भागीदार कोणाला म्हणतात?
२. लाभाचे प्रमाण (benefit ratio) म्हणजे काय?
३. नवीन प्रमाण म्हणजे काय?
४. भागीदाराच्या निवृत्त भागीदाराची देयराशी कशी निश्चित करतात?
५. लाभाच्या प्रमाणाचे आगणन कधी करतात?
६. ख्यातीची रक्कम निवृत्त भागीदाराच्या भांडवल खात्याला जमा का दाखविली जाते?

१. **मामा, काका आणि बाबा अनुक्रमे ४:३:३ प्रमाणात नफातोटा विभागून घेणारे भागीदार आहेत. त्यांचा ताळेबंद खालील प्रमाणे आहे.**

ताळेबंद ३१/३/२०१८ रोजीचा

देयता	रक्कम (₹)	संपत्ती		रक्कम (₹)
धनको	७,०००	रोख		४,५००
कर्ज	५,०००	ऋणको	५,०००	
राखीव निधी	६,२५०	(–) सं. क. नि.	५००	४,५००
भांडवल खाते :		पशुधन (Live Stock)		१२,५००
मामा	२०,०००	मोटार गाडी		४,०००
काका	१५,०००	उपस्कर		१७,५००
बाबा	१२,२५०	यंत्र		२२,५००
	६५,५००			६५,५००

काकाने १ एप्रिल २०१८ रोजी खालील अटींवर निवृत्त होण्याचे ठरविले.

१. काकाच्या हिश्श्याच्या ख्यातीचे मूल्य ₹ २,७०० लावावे.

२. उपस्करावर वार्षिक १०% आणि मोटार गाडीवर वार्षिक १२.५% दराने घसारा आकारा.

३. पशुधनाचे मूल्य १०% ने व यंत्राचे मूल्य २०% वाढवावे.

४. नुकसान भरपाईच्या दाव्यासाठी ₹ २,००० ची तरतूद करा.

५. संशयित कर्जनिधीची यापुढे गरज नाही.

६. काकास निवृत्तीच्या वेळी द्यावयाची राशी त्याच्या कर्ज खात्याला स्थानांतरित करावी.

तयार करा : अ) नफातोटा समायोजन खाते ब) भागीदाराचे भांडवल खाते क) नवीन संस्थेचा ताळेबंद

उत्तर : १) पुनर्मूल्यांकनावरील नफा – ₹ २,००० २) काकाचे कर्ज खाते – ₹ २०,१७५ ३) ताळेबंदाची बेरीज – ₹ ७२,२००

२. **राम, श्याम आणि घनश्याम ३:२:१ प्रमाणात नफातोटा विभागून घेणारे भागीदार आहेत. ३१/३/२०१९ रोजी त्यांचा ताळेबंद खालील प्रमाणे आहे.**

ताळेबंद ३१/३/२०१९ रोजीचा

देयता	रक्कम (₹)	संपत्ती	रक्कम (₹)
भांडवल :		बँक	५४,०००
राम	१,२०,०००	ऋणको	९०,०००
श्याम	९०,०००	इमारत	६०,०००
घनश्याम	६०,०००	गुंतवणूक	१,५०,०००
धनको	२२,०००		
देय विपत्र	१२,०००		
कर्ज	५०,०००		
	३,५४,०००		३,५४,०००

घनश्याम १ एप्रिल, २०१९ व्यवसायातून खालील अटीवर निवृत्त झाला.

१. इमारत आणि गुंतवणुकीचे मूल्य अनुक्रमे ५% व १०% ने वाढवा.

२. ऋणकोवर ५% प्रमाणे संशयित कर्जनिधीची तरतूद करा.

३. अदत्त वेतनाकरिता ₹ ३,००० ची तरतूद करा.

४. संस्थेच्या ख्यातीचे मूल्य ₹ ९०,००० मानून घनश्यामच्या हिश्श्याने संस्थेच्या पुस्तकात ख्याती खाते उघडावे आणि ताबडतोब अपलेखित करावे.

५. निवृत्तीनंतर घनश्यामला द्यावयाची राशी त्याच्या कर्ज खात्याला स्थानांतरित करावयाची आहे.

तयार करा :

अ) नफातोटा समायोजन खाते **ब) भागीदाराचे भांडवल खाते** **क) नवीन संस्थेचा ताळेबंद**

उत्तर : १) पुनर्मूल्यांकनावरील नफा – ₹ १०,५०० २) ताळेबंद बेरीज – ₹ ३,६७,५०० ३) घनश्यामचे कर्ज खाते – ₹ ७६,७५०

३. अनु, रेणू आणि दिनू यांचा ताळेबंद खालील प्रमाणे. ते नफातोटा अनुक्रमे $\frac{२}{५}$: $\frac{२}{५}$: $\frac{१}{५}$ प्रमाणात वाटून घेतात.

ताळेबंद ३१/३/२०१९ रोजीचा

देयता	रक्कम (₹)	संपत्ती		रक्कम (₹)
धनको	८,०००	बँक		५,०००
देय विपत्र	२,०००	ऋणको	२०,०००	
राखीव निधी	५,०००	(–) सं. क. नि.	१,०००	१९,०००
भांडवल :		उपस्कर		१५,०००
अनु	४०,०००	संयत्र		४,०००
रेणु	३०,०००	आत्मधृत संपत्ती (Free hold property)		२७,०००
दिनु	१५,०००	ख्याती		३०,०००
	१,००,०००			१,००,०००

दिनूने १ एप्रिल २०१९ रोजी खालील अटीवर निवृत्त होण्याचे ठरविले.

१. संपत्तीचे पुनर्मूल्यांकन पुढील प्रमाणे –
आत्मधृत संपत्ती ₹ ३०,०००, संयत्र ₹ ५,०००, उपस्कर ₹ १२,०००, सर्व ऋणको शोध्य आहेत.

२. ख्यातीचे मूल्य संस्थेच्या भागील ५ वर्षाच्या सरासरी नफ्याच्या तिप्पट लावावे. मागील ५ वर्षाचा नफातोटा खालील प्रमाणे आहे.

२०१४–१५	₹ १,००० नफा	२०१५–१६	₹ १०,५०० नफा
२०१६–१७	₹ १६,००० नफा	२०१७–१८	₹ १४,५०० नफा
२०१८–१९	₹ १०,००० नफा		

३. दिनूला निवृत्तीच्या वेळी ₹ ३,००० धनादेशाद्वारे द्यावे

४. दिनूच्या भांडवल खात्याची शिल्लक राशी त्याच्या कर्ज खात्याला स्थानांतरित करावी.

तयार करा :

१) नफातोटा समायोजन खाते **२) भागीदाराचे भांडवल खाते** **३) नवीन संस्थेचा ताळेबंद**

उत्तर : १) नफातोटा समायोजन खाते नफा – ₹ ८,६०० २) ताळेबंदाची बेरीज – ₹ १,०५,६०० ३) बँक शिल्लक – ₹ २,०००
४) दिनूचे कर्ज खाते – ₹ १४,७२०

४. **रोहन, रोहित आणि सचिन हे भागीदार आहेत. ते नफातोटा अनुक्रमे ३:१:१ प्रमाणात विभागून घेतात. त्यांचा ३१ मार्च २०१८ रोजीचा ताळेबंद खालील प्रमाणे :**

ताळेबंद ३१ मार्च २०१८ रोजीचा

देयता	रक्कम (₹)	संपत्ती	रक्कम (₹)
धनको	४०,०००	बँक	१२,५००
राखीव निधी	५०,०००	ऋणको	६०,०००
देय विपत्र	२५,०००	पशुधन	५०,०००
भांडवल खाते :		इमारत	७५,०००
रोहन	१,२५,०००	यंत्र व संयंत्र	३५,०००
रोहीत	१,००,०००	मोटार ट्रक	१,००,०००
सचिन	५०,०००	ख्याती	५७,५००
	३,९०,०००		३,९०,०००

१ एप्रिल २०१८ रोजी सचिन भागीदारीतून खालील अटीवर निवृत्त झाला.

१. ख्यातीचे पुनर्मूल्यांकन ₹ ५०,००० करण्यात आले.

२. संपत्ती आणि देयतेचे पुनर्मूल्यांकन खालीलप्रमाणे होते.

ऋणको ₹ ५०,०००, पशुधन, ₹ ४५,०००, इमारत ₹ १,२५,०००, यंत्र व संयंत्र ₹ ३०,०००, मोटार ट्रक ₹ ९५,०००आणि धनको ₹ ३०,०००

३. रोहन आणि रोहितने अनुक्रमे ₹ ५०,००० आणि ₹ २५,००० अतिरिक्त भांडवल नेट बँकींगचे माध्यमाने आणले.

४. सचिनला द्यावयाची राशी त्याच्या कर्ज खात्याला स्थानांतरित करा.

नवीन संस्थेच्या पुस्तकात रोजकिर्द नोंदी द्या.

५. **शाह, लोढा आणि ढोले हे अनुक्रमे ४ : ३ : ३ प्रमाणात नफातोटा विभागून घेणारे भागीदार आहेत. ३१ मार्च २०१९ रोजीचा त्यांचा ताळेबंद खालील प्रमाणे आहे.**

ताळेबंद ३१ मार्च २०१९ रोजीचा

देयता	रक्कम (₹)	संपत्ती		रक्कम (₹)
विविध धनको	२०,०००	रोख		९,०००
देय विपत्र	४,०००	विविध ऋणको	१०,०००	
भांडवल :		(–) सं. क. नि.	१,०००	९,०००
शाह	४५,०००	उपस्कर		२५,०००
लोढा	३५,०००	संगणक		४३,०००
ढोले	२७,०००	वाहन (Vehicles)		४५,०००
	१,३१,०००			१,३१,०००

१ एप्रिल २०१९ रोजी श्री. लोढा व्यवसायातून खालील अटींवर निवृत्त झाला.

१. ख्यातीचे मूल्य संस्थेच्या मागील ५ वर्षाचा नफातोट्याच्या सरासरी एवढे लावावे. मागील ५ वर्षाचा नफातोटा खालीलप्रमाणे आहे.

२. संगणकावर वार्षिक १०% दराने घसारा आकारा.

३. उपस्कराचे पुनर्मूल्यांकित मूल्य ₹ २७,५०० लावावे.

४. वाहनाचे मूल्य २०% ने वाढवा.

५. यापुढे संशयित कर्जनिधीची गरज नाही.

६. शाह आणि ढोले भविष्यात नफातोटा २:१ प्रमाणात वाटून घेतील.

७. ख्यातीचे लाभ विभाजनाच्या नवीन प्रमाणात अपलेखन करा.

८. लोढाला द्यावयाची राशी त्याच्या कर्ज खात्याला स्थानांतरित करा.

तयार करा : १) नफातोटा समयोजन खाते २) भागीदाराचे भांडवल खाते ३) नवीन संस्थेचा ताळेबंद

उत्तर : नफातोटा समायोजन खाते नफा ₹ ८,२००, ताळेबंदाची बेरीज ₹ १,३९,२००